

En bedre verden tömret på virkelighetens grunn

Taler

Gunnar Jahn

Dato

10 desember 1957

Sted

Oslo

Omstendigheter

Tildeling av Nobels fredspris til Lester Bowles Pearson

- 1 Det norske Stortings Nobelkomité har gitt Alfred Nobels fredspris for 1957 til kanadieren Lester Bowles Pearson.

- 5 Som alle vil kjenne til var Lester Pearson Canadas utenriksminister fra 1948 til 1957 da valgene førte til at den liberale regjering måtte gå av.

Årets vinner av fredsprisen er altså en politiker. Pearson er fremdeles liberalt medlem av det kanadiske parlament.

- 10 En vil kanskje si at Lester Pearsons virke for å hindre eller stanse krig ikke ville ha vært mulig om han ikke hadde vært aktiv politiker. Det kan vel diskuteres. Men jeg vil understreke at det er ikke til politikeren eller til utenriksministeren som sådan fredsprisen er gitt. Den er gitt til personligheten, mennesket Lester Pearson på grunn av det rike initiativ, den styrke og utholdenhet han har lagt for
- 15 dagen for å hindre eller begrense krig og gjenskape ro der hvor situasjonen har krevet rask, taktfull og klok handling for at ufreden ikke skulle spre seg til en verdensbrann.

- Lester Bowles Pearson er født i Toronto i Canada i 1897. Hans far og hans
- 20 bestefar var begge høyt ansette metodistprester og gutten vokste opp i et religiöst, men frisinnet miljø der sogar det å drive idrett gikk inn som et viktig ledd i hans oppdragelse. Faren sørget for at han fikk en god utdanning. Først studerte han historie ved universitetet i Toronto, men ble avbrudt da han under den første verdenskrig som 18-årig meldte seg til universitetets sanitetsavdeling.
- 25 Han var med i krigen og da den var over tok han studiene opp på ny og fikk sin Bachelor of Arts i 1919. Etter et lite sidesprang til onkelens kjøtthermetikkfabrikk i Chicago vant han et stipendium for studieopphold i

30 Oxford. I 1923 tok han sin Master of Arts. Så fulgte en tid som lærer, senere dosent i nyere historie ved universitetet i Toronto.

I 1928, 31 år gammel, ble Lester Pearson ansatt i det kanadiske utenriksdepartement. Dette skritt betyr slutten på hans vitenskaplige liv og hans liv som embetsmann begynner. Inntil 1935 var han første-sekretær i
35 Utenriksdepartementet i Ottawa. Han ble da nestformann ved det kanadiske høykommissariat i London. I 1941 vendte han tilbake til Ottawa som statssekretær i Utenriksdepartementet, ble året etter Canadas minister i Washington hvor han oppholdt seg til 1946, de to siste år som ambassadør. Etter igjen to år som statssekretær hjemme ble han i 1948, 51 år gammel,
40 utenriksminister i den kanadiske regjering.

Dette er de korte, nøkterne data i Lester Pearsons karriere, en karriere som riktignok vitner om stor dyktighet og intelligens. Men de er intet uttrykk for hva Lester Pearson har gjort, hvordan han har møtt de oppgaver han har vært
45 stilt overfor og hvorfor han har løst problemene slik som han har gjort det.

Det sier seg selv at Lester Pearson i årene som embetsmann i det kanadiske utenriksdepartement bare kunne la sin mening og sitt syn komme til uttrykk overfor den kanadiske regjering. Men det er i disse årene, som for en stor del ble
50 læreår for ham, at han høster sin rike erfaring og får utvidet sitt syn når det gjelder mellomfolkelige problemer og konflikter. Han deltok i Nedrustningskonferansen i Genève i 1933-34, i Flåtekonferansen i London i 1935 og i den kanadiske delegasjon til Folkeforbundets hovedforsamling samme år.

55 Oppmuntrende for Lester Pearson kan disse konferanser ikke ha vært. For alle oss som hadde kontakt med Folkeforbundet på den tiden føltes det som å gå fra nederlag til nederlag. Men for den unge Lester Pearson må bare det å være med på dette, stå tingene nær, utvilsomt ha bidratt meget til at han senere kunne
60 gjøre den innsats han har gjort.

Også årene i London fra 1935-1941 ved Det kanadiske høykommissariat må ha vært meget utviklende og lærerike år for ham, i nær og vedvarende kontakt som han da stod med det som skjedde i Europa på den tiden.

65 Lester Pearson har gitt en vurdering av tilstanden innen de vesteuropeiske

demokratier fra midten av 1930-årene: en voldsom kritikk både av deres innen- og utenrikspolitikk. Innenriks, mangelen på evne til å mestre de økonomiske problemer, utenrikspolitisk, famlende, ettergivenhet på ettergivenhet overfor Hitler fordi en trodde en ved det skulle kunne redde freden, og så til slutt München i 1938. Lester Pearson skal ha vært en av de første kanadiere som på et tidlig tidspunkt var klar over at den vei som var valt ikke ville fore til målet. Krigen måtte komme.

Fra 1942-1946 oppholdt som nevnt Lester Pearson seg i Washington som kanadisk minister og ambassadør. Han fikk da mer og mer anledning til å vise sitt ansikt også utad og han ble med i det arbeid for å bygge freden som tok til lenge før krigen var slutt.

Det første en skal merke seg er den innsats han gjorde på konferansen i Hot Springs i 1943. Det gjaldt å finne frem til hvordan verdens produksjons- og matvarer skulle fordeles i fredstid. Alt tyder på at Lester Pearson har gjort seg meget sterkt gjeldende i dette arbeid. Gove Hambidge gir i sin bok »The Story of FAO» denne skildring av ham:

»Mike Pearson gjorde et fortreffelig inntrykk på Hot Springs konferansen, ung, beskjedne, sympatisk og intelligent som han var og med en utpreget sans for humor. Til dette kom at han hadde en glimrende teft når det gjaldt å utarbeide effektive forslag til kompromiss mellom motstridende synspunkter.»

Han ble valt til formann i Den midlertidige kommisjon for ernæring og landbruk, hvis oppgave det var å utarbeide planene for den permanente organisasjon FAO. Hambidge sier om hans arbeid her:

»Mer enn noen annen var det ham som hadde ansvaret for at Den midlertidige kommisjon ble loset gjennom to års vellykket arbeid.»

På et møte i Quebec i 1945 hvor FAO ble dannet, avsluttet kommisjonen sitt arbeid. Jeg har lyst til å sitere hva Lester Pearson sa ved denne anledning, fordi det så klart viser hvordan han allerede på det tidspunkt så det melle mfolklige samarbeid truet av vitenskapens nye fremskritt i atomforskningen. Men hans ord vitner også om at han bærer på en dröm og en tro på en bedre verden for menneskene, en verden uten frykt og nöd.

Han sa:

110 »Vi som har deltatt i denne konferansen vet - og vi har også vist - hva vitenskapen ville kunne nå om den ble brukt i det byggende arbeid. Men på grunn av menneskenes frykt er vitenskapen også blitt nyttet til å konstruere atomvåpen som kan komme til å utslette alt.

115 Om kappløpet mellom disse to krefter, hvor vitenskapen er tatt i begges tjeneste, dreier seg alle våre håp, all vår angst og kval, men også vår begeistring.

120 Hvis vi taper i denne kampen vil resultatet av alle de anstrengelser som vi har gjort her og som kan bli gjort andre steder, i London eller i Washington eller i San Francisco eller i Moskva være lik småstein kastet i St. Lawrence-golfen.

125 Men skulle det hende at vi hadde bare et spor av sunn forstandighet og bragte vår samfunnsfølelse på høyde med vitenskapens, ved at vi lot de nedbrytende krefter underordnes en slags samfunnskontroll, en kontroll som vel til syvende og sist måtte utøves av en internasjonal myndighet -, ja da ville det arbeid vi har gjort her i Quebec bli stående som et verdig og varig bidrag til menneskenes streben oppover, denne higen ut av hatets, mistroens og dødens jungel, der så mange mektige, selviske og fryktinngydende krefter ennå i dag holder det nede.»

130 Dette ble sagt i 1945. Tolv år er gått siden da og vi har vært vitne til et kappløp så faretruende og skjebnesvangert fordi det, om det fortsetter, neppe vil kunne ha annet enn én utgang: om ikke hele menneskeslektens så iallfall store deler av menneskehetens utslettelse og forfall.

135 Det at dette er en realitet må ha vært sterkt medvirkende til å forme Lester Pearsons syn på de mellomfolklige konflikter som reiser seg i vår tid, og frem for noe annet må det ha vært bestemmende for den måten han mener konfliktene bør løses på.

140 Omtrent samtidig som planleggingen av FAO fant sted var Lester Pearson med i arbeidet for å bygge opp UNRRA, hvis første oppgave det skulle være å bringe de krigsherjete lands næringsliv på fote igjen etter at krigen var slutt. Det var også organisasjonens oppgave å ta seg av dem som var blitt hjemløse på grunn av krig og forfølgelse. UNRRA ble stiftet i 1943 og Lester Pearson ble formann i

Forsyningskomitéen. I 1946 ble han formann i Underkomitéen for Displaced Persons.

150 Den innsats Lester Pearson gjorde i UNRRA har vært preget av de samme personlige egenskaper som han la for dagen under oppbygningen av FAO. Han gikk til arbeidet fordi han hadde troen på at det skulle være mulig å skape en bedre verden. Han utførte sin gjerning ved hjelp av et praktisk, nøkternt tak på problemene. Etter et rådsmøte i UNRRA i 1944 sier han:

155 »UNRRA må ikke bare gjøre sitt arbeid godt, den må gjøre det så godt at det kan gi kraft og mot til de regjeringer som gradvis om enn langsomt bygger framtidens internasjonale fredssamfunn. Så godt må UNRRA's arbeid være at det ved sitt eksempel kan gi håp til mann og kvinne, til alle dem som ville bli knust under ruinene av nederlaget, dersom opgaven ikke skulle lykkes.»

160

I 1946 vendte Lester Pearson tilbake til Ottawa og ble som nevnt Canadas utenriksminister i 1948, en stilling han hadde i 9 år.

165 Lester Pearson har i løpet av disse årene deltatt i de aller fleste viktige konferanser til løsning av internasjonale spørsmål. Men sin viktigste innsats i internasjonal politikk har han gjort innen rammen av De forente nasjoner.

170 Allerede i 1945 på San Francisco-konferansen der FN's pakt ble dannet, hadde han vært med som den kanadiske delegasjons rådgiver. Det var han som på Canadas vegne talte mot stormaktenes vetorett, en innstilling han fortsatte å hevde under møtene i De forente nasjoners hovedforsamling. Jeg vil nevne at han sterkt støttet Uniting for Peace resolusjonen av 1950, som går ut på følgende: Hvis Sikkerhetsrådet under behandlingen av en angrepshandling blir lammet i sin virksomhet fordi en stormakt benytter veto retten, kan

175 Hovedforsamlingen sammenkalles på 48 timers varsel. Den svekker med andre ord virkningen av veto retten.

180 Lester Pearson har alltid, så langt det har vært mulig for ham gått inn for å styrke De forente nasjoners handlekraft, slik at organisasjonen skal kunne fungere så raskt og effektivt som mulig.

I løpet av de årene De forente nasjoner har bestått, har den ene mellom-folkelige konflikt oppstått etter den annen og organisasjonens moralske styrke er mangel

185 gang blitt satt på en hard prøve.

Den første virkelig store konflikt F.N. fikk til behandling var Palestina-spørsmålet. Dette ble lagt frem på en ekstraordinær sesjon i 1947. Pearson ble valgt til formann i Den politiske komité og en underkomité (en spesialkomité for
190 Palestina) anbefalte at det britiske mandat over Palestina skulle opphøre og landet deles i en jødisk og en arabisk stat. Komitéens innstilling ble behandlet på 2. hovedforsamling og delingsspørsmålet ble så drøftet i en ad hoc komité, hvor Lester Pearson deltok meget aktivt. Innstillingen førte også til et positivt resultat og det lyktes iallfall for en stund å skaffe ro omkring Palestinaspørsmålet.

195 Siden den tid har Lester Pearson deltatt i alle F.N.'s hovedforsamlinger unntatt i 1955, og i 1952 som dens president. Han har hver gang gjort en meget betydelig innsats - jeg kan ikke her nevne alle de forskjellige saker som har vært oppe. Men jeg vil peke på at han under kampene i Korea gikk sterkt inn for å begrense
200 fiendtlighetene så snart aggresjonen var slått tilbake og han tok tydelig avstand fra dem som ville føre krigen til »den endelige seir var vunnet.» Selv sier Pearson om kampene i Korea:

»De frie nasjoners aksjon mot aggresjonen i Korea er blitt begrenset og den har
205 aldri hatt som mål å ødelegge det nordkoreanske og det kinesiske folk. Målet har vært å lokalisere fiendtlighetene ved å slå angrepet tilbake og deretter forhandle om våpenhvile som innledning til fred.»

Disse ord er uttrykk for det positive syn og samtidig for den takt og klokskap
210 som er så typisk for Lester Pearson, en innstilling som ikke bare har gjort seg gjeldende under løsningen av Koreakonflikten: Kan man ikke unngå å bruke våpenmakt for å slå en aggresjon tilbake, mener han, så blås av kampen så snart som det overhodet lar seg gjøre, gå ikke videre, men gjør alt som står i menneskelig makt for å skape en tilstand som gjør det mulig å arbeide for det
215 endelige mål, fred.

Neste gang verden var truet av en brann hvis rekkevidde man ikke kunne forutse, var i 1956. Det hele synes oss så nær og vi kjenner alle til hva som fant
sted.

220

I slutten av juli 1956 gikk Nasser plutselig til nasjonalisering av Suezkanalen. Suezkonflikten ble bragt inn for Sikkerhetsrådet i september og det så ut som

om det var muligheter til stede for en lösning av problemet.

225

Da marsjerte den 29. oktober Israel over grensen og inn på egyptisk område. Den 30. kom det fransk-engelske ultimatum til Egypt, og dagen etter gikk begge land til angrep.

230 Sikkerhetsrådet som öyeblikkelig oppfordret angriperne til å stanse fiendtlighetene, ble satt ut av funksjon ved Englands og Franrikes veto.

Spørsmålet kom da opp i Hovedforsamlingen, og den 2. november ble en resolusjon lagt fram til votering som henstillet til angriperne å innstille kampene straks.

235

För denne resolusjon ble fremlagt, hadde Lester Pearson arbeidet utrettelig natt og dag gjennom konferanser og mer uformelle samtaler for at resolusjonen skulle få et videre innhold enn den fikk, et innhold som kunne danne et reelt grunnlag for en lösning av selve konflikten og for å skape fred.

240

Med sin rike erfaring, sitt positive syn og sin sterke handlekraft savnet han i resolusjonen en anvisning på hvordan selve spørsmålet skulle løses, noe han mente var av avgjørende betydning nettopp i situasjonens daværende kritiske fase på randen av en verdensbrann.

245

Men Lester Pearson ga ikke opp om Resolusjonen av 2. november ikke fikk det innhold han hadde ønsket. I den akutte faresituasjonen måtte det finnes andre utveier. Den 4. november la han fram i Hovedforsamlingen en resolusjon som gikk ut på å henstille til Generalsekretæren innen 48 timer å legge fram for Forsamlingen en plan om at en internasjonal F.N.-styrke skulle settes inn i kampområdet for å sikre og overvåke at fiendtlighetene hørte opp. Som alle kjenner til, ble dette gjort.

250

255 Aldri siden den siste krig sluttet har verdenssituasjonen sett mørkere ut enn under Suezkrisen og aldri har De forente nasjoner hatt en vanskeligere sak å behandle. Men det som skjedde har vist at det kan nytte å sette moralsk styrke opp mot aggresjon, at det kan lykkes uten kamp å få aggressive krefter til å böye av. Derfor kan vi si at Suezkrisen ble en stor seir for De forente nasjoner og en seir for den mann som av alle ubetinget var den som bidro mest til at vår verden ble spart dengang, Lester Pearson.

260

265 Under den ungarske revolusjon hadde Lester Pearson ordet på Den spesielle
ekstraordinære hovedforsamling der han sterkt gikk inn for »at en uavhengig
internasjonal myndighet skulle gi det ungarske folk anledning til uten frykt og
fare for represalier å danne en fri og demokratisk regjering etter dets eget valg».
»Hvorfor», sa han, »skulle det ikke være mulig å danne et passende F.N.-organ
for Ungarn, når man vedtar å danne en F.N.-myndighet i Midt-Östen?»

270

Men under den ungarske revolusjon forble De forente nasjoner maktesløse.

Lester Pearson er ofte nevnt som en av de ivrigste forkjempere for NATO. Når
han er det, så er det fordi han i denne forsvarssammenslutning av land hvis
275 livsform bygger på demokrati og personlig frihet, ser en garanti for at fred og
menneskerett kan opprettholdes i verden. Han har gått sterkt inn for at
samarbeidet mellom NATO-landene skal utvides til å gjelde også på det
politiske, økonomiske og kulturelle område.

280 Lester Pearson er vel den siste som tror at militær styrke kan sikre freden i det
lange löp. Hör hva han sa i 1955:

»Intet menneske, ingen nasjon, ingen gruppe av nasjoner kan med glede se fram
til en verden hvor freden först og fremst er grunnlagt på en kollektiv militær
285 styrkes avskrekkende virkning og på regionale politiske enheter. Den frykt en
föler ved dette går over til angst når de stilles ansikt til ansikt med den fantastiske
utvikling av atomvåpnene, disse våpen som idag inngår i bare noen få
stormakters forsvar, men som om ikke lenge også vil eies av andre land.

290 Dette gjør det mer påkrevet enn noensinne, mens man opprettholder den
militære styrke, ikke å vike tilbake for noen anstrengelse for å minske krigsfaren,
for så litt etter litt å gjøre det unödvendig å falle tilbake på militær styrke.

295 I menneskeslektens lange historie har aldri våpnene alene, hvor kraftige de enn
kan ha vært, stilt noen tilstrekkelig garanti for sikkerhet på lang sikt.

Din forsvarsstyrke blir til svakhet hos dem du föler du må være beredt til å
forsvare deg mot. Din sikkerhet blir deres usikkerhet slik at de i sin tur søker
trygghet i ökt opprustning. Den onde sirkel tar sin begynnelse, denne som för i
300 tiden har förärsaket så mye ödeleggelse og elendighet, og hvis vi ikke skjærer den

over, kan den i vår tid lede til menneskeslektens undergang.

305 Selv en tilstrekkelig kollektiv forsvarsstyrke vil ikke kunne gi noen endelig
løsning. Den er utelukkende et middel til å nå målet: fred bygget på noe mer
varig enn makt.»

Lester Pearson ser forholdene og livet som de er, og bygger på det. Hans drøm er
ingen sværmer. Hans drøm om en bedre verden er bygget på realiteter. En kan
310 si den er tömret på virkelighetens grunn.

Jeg har måttet nøye meg med å gi enkelte hovedtrekk i Lester Bowles Pearsons
virke for å hindre eller stanse krig, og jeg er fullt klar over at det jeg har trukket
frem er en beretning om resultatene av hans innsats og at det ikke gir et levende
315 bilde av mannen selv. Men det må gjerne bli slik, når arbeidet som hos Lester
Pearson, for en stor del har funnet sted på det diplomatiske plan, i
kommisjoner, i møter og ved mer uformelle drøftelser.

Bare de som har tatt del i konferanser sammen med Lester Pearson har vært
320 vitne til hans utrettelige vilje og enestående evne til å legge frem konstruktive
planer til løsning av problemene. Ble hans forslag nedstemt, lot han seg ikke slå
ned i pessimisme, men gikk med friskt initiativ inn for å søke å finne en annen
løsning, som han etter de erfaringer han hadde gjort, mente kanskje kunne ha
muligheter for sanksjon. For ham gjaldt det fram for alt ikke å gi opp, men søke
325 å komme iallfall et skritt nærmere målet.

Lester Pearson er langt fra å være en kompromissets mann når det virkelig
gjelder. Men grunnlaget for enhver forhandling om internasjonale spørsmål må,
mener han, være at en forsøker å forstå den annen part og møter den et stykke
330 på vei for ved det å skape grunnlag for tillit. Først når tilliten er der, kan
forhandlingene føres videre med håp om å lede til forsoning.

Men under dette arbeidet må en aldri forråde de prinsipper som De forente
nasjoners Charter er bygget på, og det er å arbeide for økonomisk og sosial
335 fremgang, bort fra fattigdom, for fullt og fritt selvstyre, bort fra et hvert diktatur
enten det kommer innenfra eller utenfra - og frem til en stadig sterkere
virkeliggjørelse av menneskerettighetene og det enkelte menneskes verdighet og
verdi.

Lester Pearson tror at en engang via De forente nasjoner skal kunne realisere drømmen om et internasjonalt fellesskap av alle nasjoner og raser og han mener at bare det at menneskene godtar et slikt ideal i en eller annen form, vil tjene til å minne oss om at vi innerst inne også er i slekt med våre motstandere. Og er vi
345 ærbødige nok, så vil vi ikke underkjenne den verdi det ligger i dette.

Lester Pearsons virke er falt i en tid med spenning og åpne konflikter ikke bare mellom nasjoner, men mellom raser og sivilisasjoner. På samme tid har den tekniske utvikling ført til at landene er kommet hverandre nærmere og til at de
350 er blitt mer gjensidig avhengig av hverandre. En konflikt som idag bryter ut et sted, vil komme til å engasjere så å si den hele verden.

»Vi går», sier han, »inn i en tid hvor forskjelligartede sivilisasjoner må lære å leve ved siden av hverandre, studere hverandres historie, moral, kunst og kultur
355 slik at de gjensidig kan berike livet for hverandre. Det eneste alternativ til dette på vår overbefolkede lille klode er misforståelser, spenning, sammenstöt og så - katastrofe.»

Den realitet at verden kan komme til å stå overfor valget mellom et være eller
360 ikke være og at det er overlatt til oss selv å avgjøre om livet eller døden skal seire, gjør det langt mer påkrevet enn noen gang tidligere at vi velger den rette vei: ikke å la et eneste tenkelig middel være uprøvet for å løse mellomfolkelige konflikter på fredelig vis. Og her når en ikke målet uten at de hvis oppgave det blir å løse konfliktene ikke viser noen antydning til svikt i sin vilje til fred og i sin insats for
365 den.

Lester Pearson uttrykker det slik:

»I våre dager er straffen for en svikt i denne innstilling langt større enn før.
370 Menneskeheten kan ikke tåle flere feilgrep.»

Og likevel, hvor mørkt det enn kan se ut i verden, Lester Pearson er ingen pessimist. Hadde han det vært, kunne han ikke ha vist den utholdenhet og den styrke han har i sitt arbeid. Hans innsats hadde ikke vært mulig om den ikke
375 hadde vært båret oppe av en sterk tro på at livets gode krefter vil seire.

Jeg vil til slutt sitere noen ord han sa i et foredrag ved Princeton University i 1955:

380

»The fact is that to every challenge given by the threat of death and destruction, there has always been the response from free men: It shall not be. By these responses man has not only saved himself, but has ensured his future. May it be so again this time, as we face the awful and the glorious possibilities of the nuclear age.»

385

Kilde

Les Prix Nobel en 1957, s. 57-66.

390

Emner

FN, Flyktninger, Forsvar, Konflikt, Krig, Nobelpris, Nobels fredspris, Nobeltale, Politikk

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/en-bedre-verden-tomret-pa-virkelighetens-grunn>

395

400

405

410

415